

szor már költői lendülete az akadémizmus felől a szépirodalom felé mutat. Hiba-e ez? Művészettel foglalkozván eldöntetlen vita, mikor és hogyan férközünk közelebb tárgyunkhoz: minél teljesebb elvontsággal, avagy a személyesség, a képzelet segítségével? Mindenesetre így is sajnáljuk, hogy

kevés a jegyzetanyag, pontosabban, csak a Kosztolányi-esszéinél található. De ez már kiadási kérdés. Az olvasó, irodalomtörténész így is egy anyagban, nézőpontban, módszertani indíttatásokban gazdag kötetet kap kézhöz.

Széles Klára

KÉZIRATTÁR

A sorozatot a Petőfi Irodalmi Múzeum gondozza. Szerkeszti Taxner-Tóth Ernő. Bp. Magyar Helikon

Az Európa Könyvkiadó önálló osztályaként működő Magyar Helikon kiadó midőn húszéves lett, egy irodalomtörténeti és könyvészeti szempontból is rendkívüli kiadvánnyal lepté meg olvasóit. Címe: *Ady Endre: Az elhagyott kalózhajók*. A könyv centrumát a címben szereplő Ady-vers képezi. Kéziratának fényképmásolatából egy részlet már a borítón is jelen van, a teljes szöveg pedig a könyv élén olvasható. A kiadvány főszerplője tehát egy vers. Erről szól, ennek bemutatását ígéri Baróti Dezső terjedelmes tanulmánya. Az alcím (*Bemutatja Baróti Dezső*) ezt külön is hangsúlyozza. Maga a tanulmány inkább Ady szerelmeit tekinti át, azok tömör krónikája, de a szerkesztés elképzelése a későbbi kötetekben következetesebben érvényesül: a bevezető tanulmány valóban a könyvben szereplő mű bemutatására törekszik. Nyomban hozzá kell tennünk: a mű *kéziratának* bemutatására épp olyan gondot fordít a szerkesztés, mint értelmezésére.

Ezzel a kiadvány jellegének másik összetevőjéhez értünk: a *képekhez*. A szövegek kéziratának fényképmásolatai mellett a sorozat későbbi darabjaiban már a szöveg hasonmásait is prezentálja a könyv. Szabó Lőrinc kockás borítójú füzeté vagy Zrínyi epigrammáinak hasonmásai esetében olyan tökéletes minőségben, hogy az olvasó az eredetivel való találkozás empirikus izalmát is átélheti. Túl a kézirat-másolatokon tartalmaznak ezek a könyvek levél-részleteket, ezek fényképét, arcképeket, városképeket, szobaképeket. Az első kiadvány Ady szerelmeinek tárlata is, közöttük a szakmán túl alig ismert fotók másolatai is láthatók. S igen jó minőségben Rippl Rónai portréja Csinszkaról.

Mindaz sokféle árnyalatban, gyönyörű betűkkel, különös finomságú papíron valósul meg. A filosz becsvágya s a tipográfusi ennél parádésabb kifutási lehetőséget nem is kívánhat magának. Öröm és irigység kerülgeti a bírálót: lám, így is megtisztelhető a mi tudományunk! És némi szorongás: tényleg ilyen gazdagok volnánk? Mennyi-

be kerülhet egy ilyen könyv? Bolti ára 80–100 forint. Kinek ér ennyit Kölcsey végrendeletét eredetiben látni, tárgyi vonatkozásait megismerni? E sorok írója pl. szülőföldjeként ismeri Szatmárcseke vidékét, a térképet, mely a Kölcsey-földekről készült, nagyobb izgalommal tanulmányozta, mint a Közel-Kelet-i front alakulásait, de megszerezni ezt a gyönyörű könyvet csak így, e recenzió árán merészelhette.

De félre az utilitáris latolgatással! A vállalkozás gáncs nélküli megbecsülést érdemel. *Az elhagyott kalózhajók* ugyanis, mint utalásaink is jelezték, sorozattá bővült. A filológia és a tipográfia jubileumi találkozása a szó legszebb értelmében közös vállalkozássá bontakozott, s a tizenkét kötet, melyet eddig közreadtak, szakmánk legbensőbb műveletei számára teremtett vonzó és látványos színpadot. A múzeumi munka és a közműveltség között a leghermetikusabb szférában létesítettek kapcsolatot.

Valószínű, hogy a szándék is ez lehetett, hiszen, aki valaha átélte egy kézirattal való találkozás csöndes szenzációját (ha nem savanyodott meg addig), abban óhatatlanul vágy támad az életmenny egészének megosztására. S a tipográfus, aki technikája kifejezőerejét érzi, szükségképpen olyan szövegre vágyik, amely magasrendű értelmet adhat a technikának. Így jött létre a Petőfi Irodalmi Múzeum s a Magyar Helikon e szép sorozata. Az előbbi képviselőjében Taxner-Tóth Ernő (sorozatszerkesztő), az utóbbi részéről Szántó Tibor (művészeti vezető) jegyzi a sorozatot, de mellettük filológusok és grafikusok remekül összehangolt együttesének munkája is kellett, hogy a szerkesztés elve és az anyag természete egymást erősítve érvényesüljön. S kellett a Kner nyomda Dürer üzemének mindentudó készültsége, vezetőjének, Háromszéki Pálnak a feladattal való alkotó azonosulása.

A grafikusai, fényképészi és tipográfusi munkák külön tanulmányt érdemelnének. Itt csak a nyomdai lehetőségek s a muzeális anyag viszonyá-

ról mondanánk el – a kívülálló ámulatával –, hogy az előbbieket gazdagsága szelíd és tartózkodó érzékenységgel érvényesül. A bőséget ízlés fe-gyelmezi.

A filológusi munkák megítélésében sem sokkal könnyebb a dolgunk, hiszen Zrínyitől Szabó Lőrincig időben; műfajokban a végrendelettelől a versig nem érezheti magát illetékesnek a szakma-beli sem. Ahány szöveg, annyiféle magyarázatot kíván. A bemutatásra vállalkozók láthatóan en-nek tudatában dolgoztak. Petőfi *Bánk bán*járól szólva Kerényi Ferenc a Bánk-téma irodalmi fel-dolgozásainak történetét adja elő. Ő mutatja be a Kanadából hazakerült kilenc Kölcsey-vers kéz-iratát is, jobbára a kéziratok és az életrajzi vonat-kozások ismertetésére szorítkozva. Szorosabban a Kölcsey végrendeletét bemutató Julow Viktor és Molnár József követi ezt a példát, míg Kovács Sándor Iván (Zrínyi epigrammáiról írva), Csaplár Ferenc (Kassák Bartók-verséről) az életmű ben-sőbb problematikája felé igyekszik tágitani a filo-lógusi munka értelmét. Előbbi a kézirat-ismerte-tés és a Zrínyi-filológia belterjes szövevénye, utóbbi két nagy alkotó személyes kapcsolata felől indulva vázolja fel a dokumentum vonatkozás-rendszerét. E tekintetben Tverdota György megy a legmesszebb, pontosabban szólva: jut hoz-zánk, mai olvasókhoz a legközelebb, mikor József Attila „Költőnk és kora” c. talányos versének külső vonatkozásait remek műértelmezéssé mé-lyíti. Külön ajándék ebben a kötetben Vas István esszéje ugyanerről a versről. Hogy ebben a kötet-ben a versértelmezés a jellegadó, ez természetes, hiszen a kéziratról itt újat és fontosat aligha mondhattak a szerzők, de értelmezésük így sem belterjes esztétizálás, mert az életrajzi tények, a költő emberi helyzete felől indulnak, s mikor a

vers lényegéhez érnek, a jelentést ismét sors-ma-gyarázattá is avatják. Itt érti meg az ember, a Tverdota által megvilágított összefüggésekből, hogy az önálló egzisztencia hiányát a legneme-sebb mecénási nagylelkűség sem orvosolhatja: az ilyen helyzetek ahán sötétlő reménytelenséget.

Kassák és Bartók kapcsolatáról szólva Csaplár nem hatott ilyen mélyre. Kassák érzéketlenségét, mellyel Bartók és a paraszttzene kapcsolatát néz-te, nagyon szűkszavúan intézi el, s túlhangsú-lyozza rokonságuk tényeit is, a versről szólva pe-dig csak az átértés küszöbéig vezeti el az olvasót. – Ennél a küszöbnél Kabdebó Lóránt is megáll. Neki azonban annyi közlendője, annyi ismeretlen adata, érdekes dokumentuma van Szabó Lőrinc hévízi napjairól (*Szabó Lőrinc hévízi versesfü-zete*), hogy ezek minden terét kitöltik.

Ha a fentiek azt a benyomást keltenék, hogy a műértelmezésben véljük a tetőpontot, ahová a so-rozat jobb kötetei elérték, ez téves látszat. A so-rozat jellege kéziratok körül érlelődött ki, s min-tának is csak olyan darabja tekinthető, ahol a kézirat maga is originális lelet. Ilyen több is akad a sorozatban. Legérdekesebbnek Kölcsey végren-deletét találtam. Annak írásmódja, leltárai olyan közelségbe hozták a költőt, a „kisnemesi” érte-lmiség életfeltételeit olyan tüzetesen szemléltetik, hogy ez a nagyon is földi szféra még megrendí-tőbbé teheti a fölszántásgot, mely műveit áthatja.

A mű és az ember, aki a műveket írja, a mű és a közeg, melyben létrejött, oly nehezen feleltet-hető meg egymásnak, hogy újabban kapcsolatuk is kezd valószínűtlenné válni. Ez a sorozat a maga dokumentumaival, a láthatóság, tapinthatóság ef-fektusai révén ezt a kapcsolatot teszi értékelhe-tővé. Ez a fő érdeme.

Kiss Ferenc